

 <https://orcid.org/0000-0003-2021-7533>

DOMINIK DZIEDZIC
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
domin.dziedzic@uj.edu.pl

Konstruktionen av militär manlighet i Snoilskys *Svenska bilder*¹

The Construction of Military Masculinity in Snoilsky's *Svenska bilder*

Abstract: The paper presents an analysis of the construction of military masculinity in Carl Snoilsky's *Svenska bilder* (Swedish Pictures). The construction of military masculinity is discussed as an important element of the cultural memory formulated in this Swedish canonical cycle of historical poetry. Taking Jan and Aleida Assman's theory of cultural memory as a theoretical starting point, the article juxtaposes it with literary studies of masculinity to reflect on the meaning of military masculinity. War poetry and military poetry is identified as the dominant type of the poetic form of the cycle, and gendered patterns of cultural memory are discussed as reproducing the patriarchal principles of the nineteenth-century historiography. The dominant model of masculinity in *Svenska bilder* is presented as marked by militaristic values combined with the ethos of bourgeois masculinity. As the cycle assigns different military roles to the different stages of a man's life, the dynamics of the meanings of masculinity is shown through the category of age. Chivalrous boyhood is presented as a stage preceding youth subordinated to the norm of homosocial military socialisation. The image of the adult man fighting at war is discussed as an amalgam of heroising and deheroising strategies. The presence of war veterans and the concept of the citizen-soldier in *Svenska bilder* is seen in the article as the confirmation of the hegemonic military model in the cycle.

Keywords: Carl Snoilsky, *Svenska bilder*, cultural memory, military masculinity, bourgeois masculinity, war and military poetry, stages of life

Abstrakt: W artykule przedstawiono analizę konstrukcji męskości militarnej w *Svenska bilder* Carla Snoilsky'ego. Konstrukcja męskości militarnej omówiona została jako istotny element pamięci kulturowej sformułowanej w tym kanonicznym dla literatury szwedzkiej cyklu poezji historycznej. Za teoretyczny punkt wyjścia rozważań nad znaczeniem męskości militarnej obrano assmanowską teorię pamięci kulturowej w zestawieniu z literackimi badaniami nad męskością. Poezję wojenną i militarną uznano za dominujący typ formy poetyckiej cyklu, a genderowe

¹ This research was funded by the Priority Research Area Heritage under the program Excellence Initiative – Research University at the Jagiellonian University in Krakow.

wzorce pamięci kulturowej omówiono jako reprodukujące patriarchalne zasady XIX-wiecznej historiografii. Dominujący wzorzec męskości w *Svenska bilder* przedstawiony został jako naznaczony wartościami militarystycznymi w połączeniu z etosem męskości burżuazyjnej. Ponieważ cykl przypisuje poszczególnym etapom rozwoju życiowego mężczyzny zróżnicowane role militarne, dynamika znaczeń męskości ukazana została za pomocą kategorii wieku. Rycerska chłopięcość przedstawiona została jako etap poprzedzający młodość podporządkowaną wzorcom homospołecznej socjalizacji militarnej. Wizerunek dorosłego mężczyzny walczącego na froncie omówiony został jako amalgamat strategii heroizujących i deheroizujących. Obecność weteranów wojennych oraz koncepcji żołnierza obywatela (*citizien soldier*) w *Svenska bilder* uznano w artykule za potwierdzenie hegemoniczności wzorca militarnego tego cyklu.

Słowa kluczowe: Carl Snoilsky, *Svenska bilder*, pamięć kulturowa, męskość militarna, męskość burżuazyjna, poezja wojenna i militarna, etapy życia

Carl Snoilsky (1841–1903) har hyllats av samtiden och eftervärlden främst som författaren till *Svenska bilder* (1881–1897) (Kjellander 1964, 129). Med sin svit på 32 historiska dikter formulerade Snoilsky Sveriges litterära historieprogram som introducerades i svensk litterär kanon, och som i skolundervisningen tjänade fram till 1960-talet som en litterär lärobok över Sveriges historia (Kjellander 1964, 129; Lönnroth 1959, 165–169). Vid författandet av *Svenska bilder* har Snoilsky djupt engagerat sig i Sveriges förflutna med ett deklarerat syfte att konstruera en nationell typ av kollektivt minne (Snoilsky 1919, 25). ”Lika litet som en individ kan förneka sina minnen, lika litet kan ett folk göra det” (Snoilsky 1918, 382), formulerar Snoilsky sin uppfattning av nationell identitet förankrad i historiska minnen (Hallström 1933, 149–150). Samtidens reception av *Svenska bilder* bekräftar diktykelns lyckade anspråk på ett nationellt identitetsskapande. I sin recension av *Svenska bilder* förklarar Carl Gustaf Estlander att ”Sverige nu synes äga den mästarare, i vars säkra konstförfarna hand nationen tryggt kan lägga sina höga minnen” (Warburg 1905, 277).

Med tanke på diktykelns länge kanoniserade status i kombination med dess intresse för det förflutna kommer *Svenska bilder* fortsättningsvis att uppfattas som en betydande dokumentation av det sena 1800-talets kulturminneskonstruktion. Det kulturella minnets primära funktion definieras av Jan och Aleida Assmann som en upprätthållare och förmedlare av kollektiv identitet (J. Assmann 1992, 30; A. Assmann 1993). Den kollektiva identiteten i Snoilskys diktykel representeras i enlighet med 1800-talets patriarkala regler för historieskrivningen främst av historiska män i krigiska sammanhang. Mannen som soldat, i betydelsen försvarare av fosterlandet, blev ett allt viktigare element i 1800-talets nationella manlighetskonstruktioner (Nilsson 2015; Ahlbäck 2006, 10, 181; Enefalk 2008, 101) som en motvikt till borgerliga manlighetsformer som uppfattades vara i kris (Mosse 1996, 77–86; Ljunggren 1999, 83–85). Den militärpolitiska situationen i Europa intensifierade denna process att militarisera manligheten. Under tiden då Snoilsky författade *Svenska bilder* (Ljunggren 1999, 83) debatterades livligt försvarsfrågan och författarens korrespondens ger upprepade gånger uttryck åt Snoilskys försvarspositiva och militära åsikter om krigsmaktens utformning (Snoilsky 1917,

246–251; Warburg 1905, 366, 437). Det förvånar därför inte att de flesta dikter som ingår i *Svenska bilder* betecknande nog är antingen implicita krigsdikter eller direkt relaterar till krig och andra militära sammanhang (Hallström 1933, 151). Den inom en militärdiskurs placerade manligheten utgör en minneskulturell bi-produkt av krigsdiskussionen i *Svenska bilder*. Syftet med denna artikel är att analysera konstruktionen av den militära manligheten i *Svenska bilder*.

Svenska bilder innehåller flera historiskt differentierade militära facktermer som *ryttare*, *pikenerare*, *kyrassiär*, *fältherre*, *drabant*, *legosoldat* och *knekt*, för att begränsa sig till några få. Men den militära manlighetens ideologiska kärna i form av stridsberedskap, styrka, disciplin och fosterlandskärlek förblir oföränderlig över dikteykeln 250 år – en period som sträcker sig från den åldrande Gustav Vasa fram till den unge Esaias Tegnér. Det faktum att alla dessa drag presenteras som konstanta historien igenom står i en tydlig kontrast till antagandet om att historien är en dynamisk process som präglas av förändring, till och med när det gäller genuskonstruktioner (Bederman 1995, 5–10; Rogg 2006, 436–438; Hanisch 2005). En viss variation av den militära manligheten går ändå att spåra i *Svenska bilder*. Denna bestäms dock snarare av karaktärologiska och ålderspräglade faktorer än av historiska förändringar. Eftersom manlighetens variation i *Svenska bilder* inte bestäms av historieutveckling utan fungerar som ett ålderspräglat fenomen, blir åldern till en strukturerande kategori i följande analys. Genom att diskutera konstruktionen av de kämpande männens manlighet kommer en samlad biografi över Den Militära Mannen i *Svenska bilder* att kunna presenteras. Denna gemensamma biografi kommer att bestå av individuella biografier över historiska män i olika åldrar, vilkas livsperioder – barndom, ungdom, vuxenhet och ålderdom – med dithörande militära förväntningar ligger till grund för processen att skapa den typ av militär manlighet som utgör en del av kulturminneskonstruktionen i *Svenska bilder*.

Ridderlig borgarpojktighet

Snoilskys litterära historia är de vuxnas, främst männens, historia, medan barnet hamnar i skymundan i hans historieskrivning. Barn får en blygsam plats inte endast i Sveriges historia författad av Snoilsky utan generellt i historieskrivningen (Heywood 2005). Om än sparsamt finns dock även barn representerade i dikteykeln. I dikterna ”Kristina”, ”Djursholm” och ”Brandklipparen” förekommer barn som andrahandsprotagonister. Vid sidan av dessa skildringar presenteras i *Svenska bilder* tre skarpt konstruerade barnporträtt, utifrån vilka pojktighet respektive flickskap kan diskuteras. ”I Svedenborgs trädgård” presenteras ett idealiserat flickporträtt förankrat i den romantiska barndomsdyrkan. I den gustavianska ”Den gamla fröken” får man en barndomsbild av själva Snoilsky, blyg och utan lekkamrater, försjunknen i sin läsning av Anna Maria Lenngren. En utförlig militariserad pojkskildring framställs däremot i dikten ”Hvita frun” – den mest gotiska framställningen i *Svenska bilder*. Dikten presenterar en psykologisk skildring av hertig Karl av Södermanland och hans sexårige son, Sveriges senare kung Gustav II Adolf. Den lille Gustav Adolf och hans fader framställs i ett militärt sam-

manhang ridande hem efter Linköpings blodbad. Som en sexårig pojke stiliseras Gustav Adolf efter ett mönster för en militär manlighet som är förankrad i riddartraditionen: han beskrivs som en "[s]exårig ryttare" (Snoilsky 1904, 18). Åldersskillnaden och den därav följande statusskillnaden mellan fadern och sonen markeras genom Karls och Gustav Adolfs olika hästar. Medan Karl sitter på sin "holsteinerhingst", rider Gustav Adolf på en "raggig dvärghäst" (Snoilsky 1904, 18), som enbart når till hingstens sadel. Bakom och framför ryttarna skymtar "[e]n hotfull ryttarevakt" med "blottadt huggsvärd och uppspänt rör" (Snoilsky 1904, 18), det vill säga ett gevär med spänd hane, för att bevaka vägen. Fadern och sonen omgärdas således av utrustade vakter som förkroppsligar en manlighet med militära och falliska förtecken.

Handlingen i dikten utvecklas i den riktningen att den hårda militärmanligheten mjuknar upp i konfrontationen med pojkens mildhet, som är av borgerlig proveniens. Liksom i inledningen presenteras Karl och Gustav Adolf dikten igenom som två kontrasterande personligheter. Fadern framställs som "[s]tränge herrn" (Snoilsky 1904, 19) med "stålblick och roffägelsnäbb" (Snoilsky 1904, 20), en tyrann med en panna "mörk som en ovädersnatt" (Snoilsky 1904, 18). Hans manlighetskonstruktion förankras i idén om manligheten som kännetecknad av bestämdhet, brutalitet och framför allt hårdhet (Bertaud 2020, 160). "Hans namn, det vet han, är en tyranns. / Hans vandring är skonslöst hård" (Snoilsky 1904, 24) – så konstrueras hertigens tyrannrykte. Hertigens maktutövning beskrivs vidare med hjälp av uttryck som "järnhand" (Snoilsky 1904, 27) och "den hårda näfven" (Snoilsky 1904, 24). Som en sträng herre väcker Karl rädsla hos adeln som förlorade sina familjemedlemmar under Linköpings blodbad. Hertigens tyranni försvagas dock genom att han presenteras dels som en statskonsoliderande politiker som räddade Sverige från "påfveträl och polack" (Snoilsky 1904, 25), en fosterlandsälskare som kan njuta av det sköna i naturen, dels just som en öm fader till sin son.

Den unge Gustav Adolf presenteras som "ett enda frimodigt bröst" (Snoilsky 1904, 20) i slottet som inte bryr sig om "fadrens bannor och hot" (Snoilsky 1904, 21). Gustav Adolfs mod bekräftas inte endast av hans orädda förhållande till fadern utan även av hans beredskap att konfronteras med Vita frun, ett spöke som påstås visa sig med "[e]n trasa ur Linköpings tvätt" (Snoilsky 1904, 22). Diktens politiskt färgade gotik är avsedd att framhålla pojkens tapperhet. Motiveringen bakom pojkens beslut att i smyg lämna sovkammaren för att utmana spöket avslöjar samtidigt hans fosterlandskärlek. Pojken vill förjaga spöket, eftersom han tror att vålnaden "önskar ondt åt vårt land" (Snoilsky 1904, 29). Den lille Gustav Adolf styrs av patriotiska skäl, som innesluts av en religiös diskurs. "'Det mörksens afskum jag icke rädes – / Låt henne komma! Gud är tillstädes'" (Snoilsky 1904, 29), konstaterar pojken. Genom sin vilja att förjaga spöket bekräftar den lille Gustav Adolf sitt ridderliga mod och sin fromhet men även sin faders- och fosterlandskärlek.

Med viljan att utmana spöket manifesterar Gustav Adolf även sin självständighet, som var en viktig egenskap i 1800-talets borgerliga pojkkuppfostran. Under uppväxten var självständigheten i de borgerliga diskurserna den egenskap som

betonades starkt just hos pojkar. ”Ynglingen behöfver mera kraft: han får ej vara blödig eller försagd, han måste ega mera själfkänsla, får ej vara ömtålig, måste härdas, lära sig att lita på sig sjelf, att afgöra, bestämma och gå i spetsen, der så påfordras. Det är denna hurtighet och säkerhet, som gör honom manlig” – så formuleras en viktig princip i en av tidens uppfostringsböcker för pojkar (Langlet 1887, 13). Som Maria Andersson påpekat borde den borgerliga pojakens frihet inte vara oinskränkt utan den behövde kombineras med självkontroll och en självvald lojalitet mot de rådande värderingarna (Andersson 2010, 182). I ”Hvita frun” är det en lojalitet mot fadern, det vill säga patriarkala värderingar, men även mot nationen, det vill säga nationella bevekelsegrunder, som styr Gustav Adolfs beteende.

Karl blir rasande när han upptäcker att sonen är borta, men när Gustav Adolf återkommer tryggt till sovkammaren blir hertigen lugn igen och hans faderskärlek slår ut i full blom. Pojken framkallar hos honom en reaktion som efter Tomas Berglund kan kallas gestaltningen av det goda faderskapet hos 1800-talets borgerliga män (Berglund 2007, 297–300). Förändringen i hertigens lynne åstadkoms genom kroppskontakten med den återfunna sonen. Gustav Adolf skyndar fram ”till fadrens möte / Och tryckes i blinken intill hans sköte” (Snoilsky 1904, 28). Fadern kysser skälvande sonens ögon och bär ”i famnen” sin ”rustibus” (Snoilsky 1904, 28) tillbaka till sängen. Den borgerliga barndiskursen som förekommer i konstruktionen av Gustav Adolf, en 1600-talsgestalt, ger sig främst tillkänna i den oskuld som präglar honom som sovande:

Försiktigt han [Karl] lägger sin börda ned
 Vid ljus af gryende dag.
 Hans älskling slumrar i rosig fred
 Med afmätta andetag.
 Då smälter sinnet hos järnhård man (Snoilsky 1904, 30).

Åsynen av den sovande sonen gör tyrannens lynne milt, vilket skapar den paradoxala effekten att undersåtarna inte längre blir rädda för det härjande spöket i slottet utan för den karaktärologiska förändring som Karl genomgått. Karls hårdhet och brutalitet mjuknar upp i konfrontation med Gustav Adolfs oskuldsfulla pojkaktighet. Själva pojkkonstruktionen i dikten utgör däremot en hybrid som bygger på en allians mellan borgerliga och militära dygder. Gustav Adolfs oskuldsfullhet förborgerligar tyrannen Karl genom att få honom att agera som en mjuk och öm fader.

Ungdomens militära socialisering och krigets homosociala band

Pojkaktigheten i ”Hvita frun” ingår en militär allians med ett borgerligt oskuldsbegrepp. En liknande förening av borgerliga dygder och militärt etos präglar ungdomskonstruktionen i ”Erik Dahlberg”. I dikten skildras två svenska typer från stormaktstiden, vilkas manliga respektive omanliga egenskaper lyfts fram. Huvudkontrasten mellan protagonisternas manlighet respektive omanlighet

förstärks av en rad ytterligare motsättningar som borgerlig vs adlig, nationell vs kosmopolitisk, naturlig vs onaturlig och homosocial vs heterosocial.

Som den manliga typen presenteras Erik Dahlbergh, grundläggaren av den moderna fortifikationskonsten i Sverige, fältmarskalk, fästningsbyggare och arkitekt. Dahlbergh framträder som flärdfri och okonstlad, när han presenteras i en ”enkel dräkt” och ”med lockar som försmå / Frisörens konst” (Snoilsky 1904, 71). Han är en studieinriktad ung man som kännetecknas av sin ”kunskapstörst” och en ”manligt skön bedrift” (Snoilsky 1904, 71). Militära intressen och akademisk skolning förenas i hans manlighetskonstruktion, när det betonas att han kan använda såväl ”pennan” som ”pliten” (Snoilsky 1904, 71). Han sover med ett svärd vid huvudgården och hans sovrum jämförs med ett hårt läger. Liksom svärdet utgör även ritstiftet, Dahlberghs andra attribut, en fallosliknande symbol. Beskrivningen gör honom till en representant för en fallisk, hård och naturlig manlighet med militära förtecken och vetenskapliga ambitioner. Dahlberghs manlighet blir dessutom tydligt klasspräglad när hans namn presenteras som ”af bördens ej beglänt” (Snoilsky 1904, 72) samtidigt som dikten uppmärksammar hans vandring i Rom och i livet som ”ädelt allvarsam” (Snoilsky 1904, 71). Han förkroppsligar därmed den borgerliga typen av manlighet, vars värde inte ligger i det ärvda blodet utan i den disciplinerade kroppen (Foucault 2002, 129) och karaktären (Ekenstam 1993, 223). Han vistas i utlandet för förkovrans skull, och under tiden då Sverige inte är i krig utbildar han sig för att tjäna staten. Drömmen om att få tjäna för nationens skull värderas av honom högre än den internationella arkitektkarriären.

Dahlbergh vistas i Rom under karnevalstiden som informator för friherren Cronstierna, som förkroppsligar diktens omanliga attityd. Cronstierna är en ung adelsman, vars utseende beskrivs som onaturligt genom att vara alltför flärdfullt och överdrivet ståtligt. Han utmärker sig genom ”utländskt lån af glitter, guld och gift” med ”bjäfs och band” (Snoilsky 1904, 71). Och på ett annat ställe beskrivs han som ”yr och prålig” (Snoilsky 1904, 71). I konstruktionen av Cronstierna känner man igen den på 1800-talet populära stereotypa bild av adeln som ett onaturligt och konstlat stånd i kontrast till den normgivande borgerligheten, som i dikten representeras av Dahlbergh (Rydström & Tjeder 2009, 64). Med tanke på Cronstiernas överdrivet eleganta kläder kan han beskrivas som ett förkroppsligande av sprättfiguren, som sedan upplysningstiden använts i litteraturen i förlöjliggörande syften för att håna adelns kosmopolitiska ambitioner (Tjeder 2003, 244; Liliequist 1999, 87–88). Medan den borgerliga mannen karaktäriserades av enkla seder och dygder, anklagades sprätthöken för fänigt smicker, tramsiga kläder och sexuell osedlighet. Beträktat ur de borgerliga värderingarnas perspektiv kommer Cronstiernas osedlighet till uttryck i hans njutningsfulla motiv bakom vistelsen i Rom. Cronstierna förebrår Dahlbergh för att han studerar i stället för att dricka ”cyperviner” (Snoilsky 1904, 72) och flörta med kvinnor. Det konstlade utseendet och det förföriska beteendet gör honom till en typisk sprättfigur och därmed till en omanlig karaktär efter tidens borgerliga manlighetsnormer. Som David Tjeder betonat påstods omanligheten vara en följd av sprätthökens omåttlighet i sitt sexuella begär efter kvinnor (Tjeder 2003, 244–248). Enligt samma mönster skildras

Cronstierna som en gestalt som inte kan avstå från att ”sluka hvarje täck gestalt” (Snoilsky 1904, 71) och som till slut låter sig förföras av Olympia, ””Romas skönsta kvinna”” (Snoilsky 1904, 74).

I dikten formuleras en triangel, där Olympia blir erotiskt intresserad just av Dahlbergh. Sitt intresse manifesterar hon genom att kasta en ros, vars tagg rispar honom i kinden. Tilldragelsen använder Dahlbergh för att formulera en varning för kvinnors sexualitet. ””Här är stiletten kyssens nära frände”” (Snoilsky 1904, 73), varnar Dahlbergh genom att jämföra erotik med ett dödsbringande stickvapen. Cronstierna delar dock inte sin informators åsikt. Han tycker att Olympia är en sexuellt attraktiv och inflytelserik kvinna som genom sina politiska kontakter kan garantera honom politiska fördelar. Som svar på Cronstiernas politiska och erotiska argument för umgänget med kvinnor formulerar Dahlbergh sin egen värdehierarki, i vilken nationen och militär homosocialitet, det vill säga en preferens för helmanliga relationer i kombination med ett avståndstagande från kvinnor (Bröckling 1997, 10), placeras högst:

”jag är en svensk soldat
Och gåfve alla söderns markisat
Och dess hetärer och dess herradömen,
För att få se ännu en ärlig gång
De fina välska herrarne på språng,
Som jag dem sett vid Jankowitz i Böhmen” (Snoilsky 1904, 74).

I sitt svar, som hänvisar till det stora slaget under trettioåriga kriget, formulerar Dahlbergh ett militärt och nationellt präglat manlighetsideal. Som följer av hans värdehierarki är Dahlbergh mindre intresserad av erotiskt umgänge med kvinnor än av umgänget med andra soldater, vilkas krigiska skicklighet han beundrar. Heterosexualitet ställs mot en homosocial militärgemenskap i hans resonemang. Kvinnan presenteras i enlighet med ett inom militärlitteraturen vanligt mönster som en figur för mannens projicering av oönskade affektiva tillstånd, som potentiellt skulle kunna hämma effektiviteten i soldatverksamheten (Blom, Hagemann & Hall 2000; Tomasik 2012, 46–54; Enefalk 2008, 108–112).

Dahlbergh uppmuntrar Cronstierna att tjäna staten genom att vädja till sin kamrats hederskänsla och nationella tillhörighet. ””Tänk på mina ord, / Tänk på ditt namn och på vår gamla nord!”” (Snoilsky 1904, 74), lyder Dahlberghs patriotiska appell. Att avstå från affärer med kvinnor definieras av Dahlbergh som en plikt betingad av mannens börd och nationella identitet. Appellen upprepas när Dahlbergh får en uppmaning från fältmarskalken Arvid Wittenberg att resa till kriget. Före avresan accentueras ännu tydligare kontrasten mellan diktens två unga manlighetstyper. ””Far hem, blif man igen!”” (Snoilsky 1904, 78), uppmuntrar Dahlbergh sin kamrat för att denne ska återerövra sin förlorade manlighet på slagfältet. Kriget presenteras därmed som ett slags manlighetsrit som markerar gränsen mellan det manliga och omanliga, samtidigt som mannens ära sätts på spel. Joane Nagel identifierar en sådan mekanism som dominerande i den militära manlighetsdiskursen. Män som går ut i krig riskerar att förlora sina liv, medan män som vägrar att tjäna militärt riskerar att förlora sin heder (Nagel 2007, 627; Guillet 2020, 71–109). Enligt samma logik etableras det rekommenderade mans-

idealet i "Erik Dahlberg". Cronstierna skildras som en omanlig ung adelsman som genom den militära tjänsten får en chans att prestera och bevisa sin manlighet. Att försvara staten militärt definieras som att vara man, medan sexuella relationer med kvinnor stämplas som omanliga, till och med dödliga, förnöjelser – i dikten är det inte beslutet att delta i kriget som leder till döden utan vägran att tjäna militärt. Medan Dahlbergh reser bort för att tjänstgöra i armén, stannar Cronstierna i Rom, där han blir mördad av Olympia.

Krigets manligt homosociala karaktär presenteras även i "Regementets kalk", en dikt med motiv från den efterkarolinska fredstiden. Dikten inleds med en bild från Salbos övningsbana, Västmanlands regementes mötesplats, på vilken unga män samlas för att "åter mönstras under blågul fana" (Snoilsky 1904, 161). I dikten accentueras tydligt den militära homosocialitetens ålderskaraktär. På övningsbanan är det främst unga män som tränar sig militärt. I denna skara unga soldater finns endast två män, översten och prästen, som utmärker sig genom hög ålder: "Hvart än man ser, af hjässor grå / Ej skönjas fler än summa två, / Ungt folk är hela resten" (Snoilsky 1904, 161). Prästens och överstens framskridna ålder understryks på nytt när de presenteras som "vänner två med grånad lock" (Snoilsky 1904, 161).

Ulrich Bröckling definierar militära institutioner som laboratorier för social disciplin, vars främsta uppgift är att förbereda rekryter för deras specifika roller på krigsskådeplatsen, det vill säga att socialisera män militärt. Sociologen uppmärksammar en dubbel sorts lydnad i armén som uttrycks genom att soldaten underordnas å ena sidan officerarnas befäl, å andra sidan emotionella band med andra soldater (Bröckling 1997, 10). Den dubbla lydnaden betonas i "Regementets kalk" när känslomässiga band mellan soldaterna lyfts fram vid sidan av disciplinerande aspekter som konkretiseras i kommandon av typen "gif akt – / Formera fyrkant!" (Snoilsky 1904, 166). Prästens och överstens vänskap är en performans som de erfarna krigarna iscensätter "framför de unga leden" (Snoilsky 1904, 161). Under kommandot "gevär för fot!" kommer översten, "krigarn", fram till prästen, "Guds soldat" (Snoilsky 1904, 162), med öppna armar för att omfamna honom. Känslan av att tillhöra en mansgemenskap definieras därmed som en grundläggande beståndsdel i den homosociala konstruktionen av diktens militära maskulinitet. De krigiska minnena, om vilka prästen och översten samtalar, kan uppfattas som en lärdom från de äldre och erfarna kämparna till de yngre soldaterna.

Ur ett genusperspektiv kan dikten läsas som en iscensättning av en process som består i att det militära nederlaget förvandlar den hårda militärmanligheten till en vek genuskonstruktion. I överstens minnen från Poltava har de kämpandes "'hårda"' bröst "'veknat"' (Snoilsky 1904, 162) som en konsekvens av den militära motgången. Den militära manligheten återupplivas dock när arméns struktur återaktualiseras och manskapet förnygras genom värplikten och värvingen. Diktens näst sista strof förklarar arméns förnyelsemekanism i följande ordalag:

En tigande omarmning än
Förente trofast vän med vän
På hemmets gröna slätter,
Där våren höll sitt intåg då

Ihop med nya gossar blå
Och hvita tält och blanka bajonetter (Snoilsky 1904, 166).

Strofen beskriver en cirkulation av personer och deras militära tjänster. Inte endast de disciplinerande aspekterna av armén betonas utan även homosociala band i takt med att krigsvänskapen lyfts fram. En ny generation av unga män bekräftar sin militära beredskap på övningsbanan. Bajonetterna i de unga männens händer kan tolkas som att den militära manligheten har återvunnit sin hårdhet. En fallisk och militär manlighet återerövrar genom värnplikten. Att iscensättningen är förlagd till våren betonar ytterligare den förnyade arméns vitala krafter. Den ålderspräglade benämningen ”gossar” som används vid beskrivningen av unga soldater i ”Regementets kalk”, men som även förekommer i flera andra av svitens dikter (Snoilsky 1904, 134, 145, 158, 191), ger emfas åt de unga soldaternas militära oskuld.

Krigets militära vuxenmanlighet

I enlighet med 1800-talets patriarkala regler för historieskrivningen (Hausen 1998, 371–392) är vuxna historiska mansgestalter rikast representerade i *Svenska bilder*. De vuxna männens militära livslinjer kan i diktcykeln utvecklas på olika sätt, men det gemensamma för dessa mansporträtt är att de alla skildras mot bakgrund av stora militära strider. Till skillnad från den militära barndomen och ungdomen men även ålderdomen i diktsviten betecknas militär vuxenhet inte med åldersspecifika kategoriseringar, utan den uttrycks genom de vuxna männens militära handlingar på slagfältet under krig. Bilden av den militära vuxenmanligheten är i *Svenska bilder* kluven och den låter sig ordnas i heroiserande respektive avheroiserande narrationer.

Heroiserande narrationer om kämpande män

Hjälten är den viktigaste figuren i en typ av historieuppfattning som exponerar individernas engagemang. Hans extraordinära och individualiserade ställning utgör ett resultat av hans handlingskapacitet, som uppfattas bestämma historiens utveckling (Immer & van Marwyck 2013, 11). En del framställningar av krigande vuxna män i *Svenska bilder* bygger på en hjältenarration som framställer spektakulära krigsprestationer hos individualiserade hjältar som antingen är krigarkungar eller andra befälhavare som skapar sin egen legend genom att påverka historiens gång.

I dikten ”Svensksund”, som tillkom i samband med Svenska Akademiens årshögtid för att fira 100-årsminnet av segern över den ryska flottan år 1790, presenteras Gustav III som en utmärkt krigstaktiker. Gustav III skisseras som en skiftande gestalt: från att vara en ”nöjets kung”, som under fredstid sysslar med ”karusellen, operan och Haga!” (Snoilsky 1904, 190), blir han en krigarkung och utmärkt taktiker. Kungens karaktärologiska förvandling sammanställs med en motsvarande metamorfos av det kungliga skeppet Amfion. Berättaren prisar i en invokation skeppets militära skönhet genom att värdera dess attraktionskraft

högre sedan det inte längre tjänar som en ”Afrodites vagga” för ”gracerna i puder” (Snoilsky 1904, 190). I invokationen fixeras en tydlig hierarki, i vilken militära plikter värderas högre än sexuella gratifikationer – ett mönster man känner igen från diskussionen av ”Erik Dahlberg”.

Gustav III presenteras av Snoilsky som ”sin känslas herre” (Snoilsky 1904, 191), vars lustinriktade natur viker på slagfältet till förmån för ett beslutsamt krigsmannaskap. Hans känslokontroll kommer till uttryck i konfrontationen med fiendens militära trupper. Verser som

I detta hufvud, tusen planers ugn,
Där fladderlynne vardt beslutsamt lugn
Och vekhet hjältemod – då han som *kung* det ville (Snoilsky 1904, 191).

antyder att förvandlingen sker på kungens villkor och utgör ett resultat av hans egen viljeakt. Gustav III framställs därmed som en självständig och behärskad befälhavare. Hans krigiska natur träder fram genom det rationella sätt på vilket han planerar slagets förlopp. Den rationella attityden går hand i hand med hans tapperhet. Genom formuleringen om att det kungliga modet inte är av ”den lägre sort” (Snoilsky 1904, 191) betonas ytterligare att Gustav III inte låter sig styras av affekter utan av förnuftet. I accentueringen av förnuftets betydelse vid planeringen av den militära striden exponeras ett dilemma i 1800-talets manlighetsdiskurs, som rör hur man ska försona krigarens värden med medborgarens (Ljunggren 1999, 87). Självkontrollen, ett viktigt element i såväl den militära manligheten (Seifert 1996, 89) som de borgerliga manlighetsdiskurserna (Tjeder 2003, 39–44), uppfattades som ett sätt att motverka att den fysiska styrkan skulle reduceras till rå brutalitet. För att ännu tydligare betona behärskning som en aspekt av det militära försvaret jämförs Gustav III med riddaren. Som George L. Mosse förklarar implicerar riddarets inte endast en kamp för landets väl utan även för mannens civiliserade manér (Mosse 1996, 107). Gustav III:s ”ridderliga sinne” (Snoilsky 1904, 197) demonstreras efter den vunna striden i hans tillåtelse att befälhavaren för den ryska flottan, Karl av Nassau, ska återfå sin värja. Kungen låter sig inte styras av affekter vare sig före eller efter striden. Med sin rationella och självbehärskade attityd vinner han kontroll över soldaterna, som troget följer hans kommando under striden. I dikten förankrar Snoilsky Gustav III:s heroiska konstitution i den borgerliga principen om självkontroll parad med det militära självbehärskningskravet.

Om Gustav III lyckas som befälhavare och hjälteförklaras tack vare sin rationella stridsplanering, är Gustav II Adolf i dikten ”Lützen” en krigarkung som mytiseras i dödsögonblicket på slagfältet. Under den moderna realismens genombrott i början av 1880-talet, när Snoilsky publicerade sina första dikter som kom att ingå i *Svenska bilder*, ”saknades icke röster”, noterar Henry Olsson, ”som talade om naiv nationalism och kungadyrkan” i hans historiska skildringar (Olsson 1935, 11). Som det strax kommer att visa sig präglas Snoilskys kunga-porträtt av en ambivalens som blandar hjältedyckande och avheroiserande framställningssätt; författarens kungadyrkan får nog sitt starkaste uttryck just i skildringen av Gustav II Adolf. Kungen skildras under striden som en gestalt som förkroppsligar den mytiserade krigsmanlighetens ideal. Från att beskrivas som en

yrkessoldat med den ”korta stafven med tuben” (Snoilsky 1904, 36), det vill säga fältherrestaven och fältkikaren, transformeras han till keruben Mikael – en ärkeängel som i den kristna traditionen är himmelens beskyddare och leder kampen mot den fallne ängeln Lucifer. Ytterligare bibliska referenser förekommer genom att kungens vapen beskrivs som ”Herrans och Gideons svärd” (Snoilsky 1904, 37). Genom jämförelsen med Mikael och Gideon sakraliseras Gustav II Adolfs militära tjänst. De religiösa konnotationerna fortsätter efter Gustav II Adolfs död, då kungen utnämns till martyr och hedras för sina militära bedrifter. Religionen som Gustav II Adolfs krigsmotiv framhävs även i dikten ”En natt i Augsburg”, där kungen framstår som protestanternas befriare, som tog Augsburg från den kejserliga makten år 1632. ”En segerherre, fromhetens / Och styrkans bild” samt ”räddaren från Nord” (Snoilsky 1904, 32) är epitet han ges där.

I den hjältedyckande militärtraditionen hedras och estetiseras döden på slagfältet, vilket kräver att den döda manskroppen försvinner från scenen. Soldaternas utrop ””konungen blöder!”” (Snoilsky 1904, 37) är den enda markören i ”Lützen” på kungens dödligt sårade kropp. I berättandet förklaras kungakroppens försvinnande ur blickfånget med kaoset på slagfältet. I citatet ”Det gula kyllret slöks ensamt opp / Af järnmännens rasslande bölja” (Snoilsky 1904, 37) döljs den döda kungakroppen bakom en metonymi i form av en del av den militära uniformen. I sin undersökning av militärlitteraturens hjälteförklarande tradition betonar Monika Szczepaniak denna litteraturs tendens att osynliggöra krigsrealistiskt lemlästade manskroppar bakom patriotiska ideal (Szczepaniak 2017, 355). Idealiserande tolkningar av döden, som i enlighet med diktcykeln dominande linje presenteras som en patriotisk handling med nationella implikationer, förekommer även i dikten ”Herr Jans likfärd”. Dikten framställer en begravningsceremoni i en kyrka i en halvbränd by under trettioåriga kriget. Den döde, Johan Banér, en svensk fältmarskalk, behandlas enligt ordningen för en militär begravning. Soldaterna vaktar med vapen Banérs bår och hedrar honom med värjan. Hären står under vapen och den döde saluterar till slut. Lagerkransen i pannan samt segerljud bekräftar att Banér har dött som segrare. Banér presenteras som död men levande i de andra soldaternas minnen. I deras minnen konstrueras en heroiserande militärbiografi över Banér. Den skotske hövitsmannen Patrik Ruthven berättar om Banérs ledarskap vid Wittstock genom att jämföra befälhavaren med en orkan på slagfältet. Den döde omtalas vidare som ”Habsburgs skräck och olycksöde, / Wittstocks, Chemnitz’ segerherre, / Sverges hjälte och försvar” (Snoilsky 1904, 47). Genom soldaternas minne rekonstrueras Banérs biografi och reduceras till den döde mannens fältherretjänst och roll som den svenska härens överbefälhavare. Döden på slagfältet framställs av Snoilsky som en anledning till att Banérs militära förtjänster och militära ledarskapsförmågor ska prisas.

Avheroiserande narrationer om kämpande män

I den hjältedyckande narration som präglar en del dikter i *Svenska bilder* besjunger Snoilsky krigarkungar, bragdhjältar samt soldaternas trohet, stridsberedskap och pliktkänsla (Olsson 1935, 19). Kriget och militarismen framställs där

som manlighetsskapande faktorer som främjar homosociala band, befäster manligheten eller till och med upphöjer den kämpande mannen till en hjälte. Men parallellt med denna förhärligande framställning finns i *Svenska bilder* en avheroiserande motnarration, där konsekvenser av krigets elände och fördärv för manlighetskonstruktionen lyfts fram. Denna narration korresponderar med diktsvitens demokratiska och sociala tendenser som i forskningen utpekats som den dominerande linjen i Snoilskys historieuppfattning (Warburg 1905, 261; Hallström 1933, 151). Enligt Karl Warburg (1905, 270–271) präglas *Svenska bilder* inte av någon särskild ”’konungsk’ historieuppfattning”, eftersom enstaka idealiserande kunga-porträtt åtföljs av författarens tydliga sympatier för det lidande folket. Samtidigt som denna tendens förklaras utnämns Anders Fryxell till Snoilskys mest betydande historieläromästare (Olsson 1935, 12; Warburg 1905, 271). Som Per Hallström noterar var Snoilskys förhållande till heroismen ”ej ogrumlat, det varpräglat av den svenska samtids historieuppfattning, i vilken skalden växt upp, framför allt sådan den gestaltats av Fryxell” (Hallström 1933, 151).

Denna avheroiserande narration träder tydligt fram i Snoilskys bedömning av den karolinska tiden. Karl XII, storsvenskarnas idol, som besjöngs av Esaias Tegnér, Erik Gustaf Geijer och Bernhard von Beskow, vinner ingen stor sympati hos Snoilsky. I ”Brandklipparen” stämplas han för sin okänslighet för folkets lidande. I dikten sker allegoriseringen av den militära manligheten genom att kungarna Karl XI och hans son, den senare Karl XII, presenteras som ryttare, medan hästen representerar det svenska folket. Dikten skildrar inte endast en nationell och militär tradition utan även en intertextuell, eftersom Snoilsky här använder sig av samma grepp som Olof von Dalin i sin allegoriska *Sagan om Hästen* (1740). Dikt-cykeln förankrar manligheten i en patriarkal tradition som bygger på en kontinuitet av militära strider för nationens sak. Ett element i den patrilineära traditionen utgör den militära ärftheten, som innebär att krigskonsten och krigiska attribut går i arv från fader till son. I ”Brandklipparen” får denna patriarkala och militärt präglade ärfthet en animal karaktär i form av en brandkärshäst som Karl XI skänker sin son.

Litteraturforskningen om den militära manligheten och soldatidentiteten visar på att hästen utgör ett återkommande element i krigsdikter och krigsromaner från olika epoker. Liksom soldaternas vapen kan hästen uppfattas som en förlängning av soldatens militära potens (Tomasik 2012, 121, 211; Szczepaniak 2017, 304). I ”Brandklipparen” tjänstgör stridshästen Blacken som ett effektivt vapen som bidrar till flera segrar, bland vilka Lund, Klissov och Holofzin nämns. Blacken gör sin entré i striden vid Lund, under vilken Karl XI först anför regementet på en fransk häst. Den franska hästen, ”en skänk ur kung Ludvigs stall”, orkar dock inte bära kungen framåt, varför man bestämmer att den ska bytas ut mot en svensk häst ”af bonde-ras” (Snoilsky 1904, 138). I konstruktionen av Blacken accentueras det folkliga, varigenom diktens demokratiseringstendenser kommer till uttryck. Karl XI presenteras som en folktrogen kung, som stiftar förbund med sitt folk genom att välja en stridshäst av svensk och folklig härkomst. Huvudfokus i dikten ligger däremot på Karl XII, som presenteras som en skicklig men stridslysten ryttare som missköter och överexploaterar sin trogna häst. Han beskrivs som en härskare,

vars erövringsbegär sätter Sverige i en krigsbrand som ”måste släckas med blod” (Snoilsky 1904, 141). Hästen vadar därför ”i blod på hvar okänd stråt, / Som Karl pekat ut med sitt svärd” (Snoilsky 1904, 141). Kungens erövringsbegär resulterar i att landet förfaller. ”Hvem plöjer min åker, hvem sår min teg, / Hvem tröskar och kör till kvarn?” (Snoilsky 1904, 146), frågar Sverige efter beskedet om att kungen anställer en mönstring för att organisera sin nästa krigskampanj som kommer att exploatera landets ekonomi. Nationens bästa ställs därmed mot kungens egna krigsmotiv. Blacken tjänade troget sina ryttare under nästan fyrtio år men orkar inte med nästa krig. ”O kung, jag lofvat mig helt åt din ätt, / Nu har jag ej mer att ge” (Snoilsky 1904, 146), klagar hästen, varefter den segnar ned till marken. Allegoriseringen tjänar till att accentuera de oheroiska inslagen i krigarkungen Karl XII:s militära krigspolitik.

Den avheroiserande manlighetskonstruktionen träder fram även i ”Stenbock vid svarfstolen”. I dikten sitter Magnus Stenbock, en av befälhavarna under det stora nordiska kriget, frihetsberövad i Frederikshavns kastell. Fängelset innebär stagnation och passivitet, vilket inte är utan betydelse för Stenbocks militära potens och därmed även för hans manlighet. ”In der militärischen Logik des Kämpfers gilt der Primat der Tat”, konstaterar Ulrich vom Hagen i sin sociologiska studie av den militära manligheten (Hagen 2012, 46). Forskaren uppmärksammar att soldaten bekräftar sin manlighet genom stridsberedskap och aktivt deltagande i krig. Enligt denna logik ifrågasätter fångenskapen soldatens manlighet. Genom raderna

Den hand, som svingade Sverges svärd
Och härar till seger fick föra,
Nu sysslar maktlös och febertärd
Med sköraste dvärgagöra (Snoilsky 1904, 132)

förklaras Stenbocks degraderande sysselsättning. Fångenskapen förändrar hjälten till en maktlös och passiv individ, som förlorar sin militära handlingskraft och befälsberedskap. Förlusten gör honom till och med kroppsligt sjuk. Stenbock försöker återuppbygga sin potens genom minnen och drömmar. Stenbocks drömmande och minnen presenteras som ett sätt att återskapa hans militära manlighet och tillhörighet till den svenska armén. Återbyggandet av den militära potensen parallelliseras med ett återbyggande av Sveriges politiska storhet i Stenbocks fantasi. I sina drömmar återuppbygger Stenbock Sveriges storhetstid genom att tänka på territoriet som under stormaktstiden låg under Sveriges inflytande. Tillsammans med Sveriges militära och territoriella potens återupprättas Stenbocks militära biografi. Fången tänker tillbaka på sina vunna strider, som fältslaget vid Narva, då han som överste gjorde generalmajors tjänst, och slaget vid Helsingborg år 1710, då han ledde svenskarna mot den danska invasionsarmén. Genom drömmandet återskapas visserligen Stenbocks militära handlingskraft men mekanismen är skör och drömmarna krossas, när det visar sig att isen har smält och kungens trupper inte kan komma honom till undsättning.

Militariserande manlighet efter kriget

I *Svenska bilder* presenteras två sorters militärkonstruktioner av manlighet i efterkrigiska sammanhang. De förkroppsligas av åldrande krigsveteraner respektive medborgarsoldater.

Veteranmanlighet

”På Värnamo marknad”, ”Slottsherren” och ”Hemkomsten” är exempel på Snoilskys socialt inriktade dikter, som spinner på diktsvitens avheroiserande narration genom sin efterkrigsrealism. Krigsromantiken ersätts i dessa dikter av mer realistiska framställningar av folkets nöd efter de karolinska krigsåren. I ”Hemkomsten” diskuteras hur krigserfarenheter spårar diktens mansprotagonist ur hans civila livslinje och konstituerar honom som en veteran. ”Livslinje” är ett begrepp som används i queerinspirerad litteraturforskning för att beskriva en temporaliserad berättelse om ett förväntat livsförlopp (Jakobsson 2018, 29). Vid diskussionen av ”Hemkomsten” kan det tillämpas för att accentuera hur mansprotagonistens civila livslinje avbryts som en konsekvens av ett krigstillstånd. Beskrivningen av Sverige som mannens fosterland, i vilket han ”sin barnblick ur vaggan höljt, / Där han som yngling på åkern plöjt” (Snoilsky 1904, 157), visar att mannen före krigsutbrottet levde efter de normer som gällde för 1800-talets agrara samhälle. Han tog arv efter fadern och gifte sig lyckligt med den ”leende Anna” (Snoilsky 1904, 157). Hans agrara och heterosexuella livslinje avbryts dock av en krigsmobilisering med påbudet: ”i gevär! / Till Polen att stöta till kungens här!” (Snoilsky 1904, 157). Genom mobiliseringen byter mannen plog mot gevär och lämnar sitt familjeliv för att tjäna kungen och staten. Hans privata liv underordnas nationens militära intressen.

Krigserfarenheter sätter sin prägel på mannens och kvinnans efterkrigiska liv. Återkommen hem upptäcker protagonisten att hans maka åldrats och förlorat sin tidigare skönhet: ”Från forna dar / Hon har sina ögon, de fagra, kvar; / Men eljest hur åldrad, hur tård och arm!” (Snoilsky 1904, 159). Lämnad ensam hemma tappar Anna hoppet om att återse sin man och bildar familj med fiskaren Jan, en invalid som beskrivs som ”krympling” med ”sin lama fot” (Snoilsky 1904, 159). Trots att de flesta män i byn, till och med byns ”gråhårsmän” (Snoilsky 1904, 159), mobiliserades, kunde Jan stanna kvar under hänvisning till sin funktionsnedsättning. I Snoilskys skildring av familjelivet i ”Hemkomsten” kan man observera ett utslag av 1800-talets degenereringsdiskurs. Degenereringen var en samlingsbeteckning för en rad olika sjukdomar och samhällsproblem som påstods leda till att släktet försämrades genom att avvika från naturens lagbundna ordning (Ljunggren 1999, 115). I Snoilskys diagnos degenererar armén samhället eftersom friska män rycks bort från sina civila sammanhang och skickas till krig, medan kvinnor är tvungna att bilda familj med de kvarvarande män som armén på grund av deras oduglighet mönstrat ut. Degenerationstanken uttrycker Snoilsky även genom att beskriva Annas ammande bröst som ”en vissnad barm” (Snoilsky 1904, 159). Huvudprotagonisten sägs dessutom vara ”svag” som ett ”barn”, när han äntligen kommer hem efter 13 års fångenskap (Snoilsky 1904, 158). Förbarnsligandet syftar till att

betona krigets regredierande krafter. Den temporala förbindelsen med mannens tidigare tillvaro avbröts genom att han oåterkalleligt placerades bortom sin civila, agrara och heterosexuella livslinje. Dikten fokuserar det omöjliga i att återplacera mannen i hans förkrigiska sammanhang. Ett självmord antyds i slutet av dikten när mannen lämnar huset utan sina pengar och går sin väg.

Veteranmanligheten skildras även i ”Junker Ulf”. Diktens protagonist är Sven Ulfsson, ”[e]n gubbe om sjutti år” (Snoilsky 1904, 40), vars ”pansar” (Snoilsky 1904, 41) hänger på väggen i gårdshuset som ett minne av hans deltagande i slaget vid Stångebro år 1589. I ”Hemkomsten” kunde man observera hur krigserfarenheten regredierar protagonistens vitala krafter till ett barnliknande tillstånd. ”Junker Ulf” presenterar däremot en motsatt åldersrelaterad process – ett påskyndat åldrande efter en chock över sonsonens död i ett militärt slag. Svens sonson Ulf, ”en ljuslett yngling, / Som sett sin sjuttonde vår” (Snoilsky 1904, 40), skickas som en ”småsven” (Snoilsky 1904, 42) till Gustav II Adolfs krigståg i Tyskland. Kung Gustav II Adolf, som annars förhärligas i *Svenska bilder*, framställs i denna dikt som en härskare som tvingar barn att bli soldater: han ”[e]j drömmer om annat hvar yngling, / Som mäktar lyfta ett svärd” (Snoilsky 1904, 42). Ulf är egentligen för ung för att skickas till krig men får en speciell kunglig tillåtelse tack vare faders förtjänster under andra polska kriget. Liksom flera av hans förfäder stupar även Ulf under en av Sveriges krigskampanjer. Ulfs död kungörs med hjälp av en skräckromantisk syn – ett mycket sällan förekommande grepp i *Svenska bilder*. Under en stormig natt får Sven i en syn se en ryttare utanför huset med ”ett gapande sår” tvärs ”öfver hjässan” (Snoilsky 1904, 45). Spöksynen tas som ett tecken på Ulfs förtidiga död. Den skräckromantiska visionen påskyndar dramatiskt farfaderns åldrandeprocess: ”Han syntes tio år äldre / Allenast på denna natt” (Snoilsky 1904, 46). Den militära exploateringen av släktens unga medlemmar framställs i dikten som orsak till ett familjeförfall och släktens utdöende på manssidan.

Veterankonstruktionernas accentuering av förlust i ”Hemkomsten” och ”Junker Ulf” skiljer dessa dikters veteraner från framställningen av veteranlivet i ”Vapenbröderna”. Dikten skildrar varken någon familjs eller släkts förfall utan tvärtom uppkomsten av livslånga vänskapsrelationer. I dikten använder Snoilsky ett vanligt motiv i krigsberättelser: lojaliteten mellan krigskamrater som ger varandra stöd i livshotande krigssituationer (Nagel 2007, 627; Szczeplaniak 2017, 32). ”Vapenbröderna” skildrar kamratskapet mellan Robert Douglas och Axel Lillie, två fältmarskalkar som gjorde sig kända i fälttågen under 30-åriga kriget och Karl X Gustavs polska krig. Dikten utgör en hyllning till ett brödraskap som utvecklas genom männens gemensamma krigande. Männens krigiska vänskap förseglas med vinet och fiendernas blod: ”Drufvans blod och ovänskarans / Fuktat deras brödraband” (Snoilsky 1904, 65). Douglas och Lillie knyter sitt vänskapsband under kriget men kamratskapet fortsätter i deras veteranliv – efter det att var och en av dem ”stack sitt svärd i skidan” (Snoilsky 1904, 66). Med den retoriska frågan ”Skulle friden fjärma, skilja / Dem, som kriget så förent?” (Snoilsky 1904, 67), lanseras kriget som ett effektivt sätt att stifta långvariga homosociala relationer män emellan. Det manliga idealet konstrueras i dikten som uteslutande homosocialt och militärt präglat, utan någon beröring med kvinnor. Vapenbröder-

nas efterkrigiska ålderdomsliv reduceras till militära ritualer. När ”en årsdag för ett minne / Från gemensamt segerlopp” närmar sig (Snoilsky 1904, 68), hissar de en svensk flagga på var sitt slott. De kommunicerar sinsemellan med kanonsalvor. Och under sina möten dricker de Gustav II Adolfs ”minnesskål” (Snoilsky 1904, 69). Douglas och Lillie presenteras som överbefälhavare som gick segrande ur kriget, inte endast tack vare att de vunnit flera militära strider utan just därför att de vunnit varandras vänskap.

En mer kluven bild av veteranlivet förekommer i ”Regementets kalk”. Som redan visats infinner sig där två äldre män, översten och prästen, på den militära övningsbanan för att föregå med gott exempel för ”Sverges vackra ungdom under vapen” (Snoilsky 1904, 163). I överstens krigsminnen uppmärksammas visserligen förblödande soldatskroppar (Snoilsky 1904, 163). Men diktens huvudfokus på veteranernas roll vid ungdomens militära socialisering dämpar krigskritiken. Prästen heroiseras dessutom: efter slaget vid Poltava gömde han regementets kommunionsskalk och lyckads med hjältemod återföra den till landet efter fredsslutet.

Medborgarsoldat

Den kluvenhet som kännetecknar skildringen av veteranmanligheten saknas i framställningen av medborgarsoldaten, den andra sortens militärmanlighet som i *Svenska bilder* hör hemma i ett efterkrigiskt sammanhang. Framställningen bygger på en mekanism som militariserar de civila manlighetskonstruktionerna av Olof Rudbeck och Carl von Linné. I forskningen har Snoilskys grepp att uppta framstående kulturpersonligheter och vetenskapsmän i sitt litterära historiprogram tolkats som ytterligare ett uttryck för författarens demokratiserande historieuppfattning (Olsson 1935, 12). Denna demokratiska tendens förutsätter en annan tendens: en militarisering av vetenskapsmanligheten.

Tendensen framträder tydligt i dikten ”Olof Rudbeck”, där forskarens ålder betonas genom att han presenteras som ”gammal och grå” (Snoilsky 1904, 110). Rudbeck skildras som en mångsidig forskare och av hans akademiska rön är det bland annat anatomiska upptäckter som hamnar i diktens fokus. Det är i samband med polemiken kring lymfkärlssystemet som det militära i hans gestaltkonstruktion kommer till uttryck. Rudbecks akademiska konflikt med dansken Thomas Bartholin om vem som först upptäckte lymfkärlssystemet beskrivs som en militär konflikt mellan Sverige och Danmark, närmare bestämt som en konflikt mellan Karl X Gustav och Fredrik III. I dikten ställs Rudbeck och Bartholin emot varandra liksom ”Karl emot Fredrik med ljungande vapen” (Snoilsky 1904, 107). En parallell etableras därmed mellan en militär konflikt och vetenskaplig dispyt.

Enligt Warburg är ”Olof Rudbeck” betecknande för Snoilskys ”dåtida uppfattning af medborgarbragdens värde” (Warburg 1905, 295). Olsson betonar däremot att dikten präglas av ”ett patetiskt-heroiskt drag” (Olsson 1935, 26). I konstruktionen av Rudbeck återkommer i själva verket diktsvitens hjälteförhålligande tendenser. Sin militära förmåga och sina heroiska drag demonstrerar Rudbeck under en stadsbrand i Uppsala. Efter brandens utbrott ställs i dikten en fråga om ett lämpligt befälskap:

Hvem vrider rofvet ur härjarns grepp.
Hvem djärfves att lifvet våga?
Hvem tar befäl öfver rådvill här? (Snoilsky 1904, 112)

I denna efterfrågade befälhavarroll placerar dikten in Rudbeck. Forskarens militära potens bekräftas av att han som befälhavare effektivt organiserar eldsläckningen. Vetenskapsmannen tar postering i Gustavianum, det gamla universitetshuset, och leder "försvaret med fältherrblick" och "hjalteskick" (Snoilsky 1904, 112). Vid släckningen av branden tilldelas Rudbeck en roll som efter det sena 1800-talets försvarsdebatter kan kallas medborgarsoldat (*citizen soldier*) (Burk 2006, 112–118; Dudink & Hagemann 2004, 11). Till skillnad från den professionella eller tvångsvärvade soldaten påstods medborgarsoldaten kämpa inte för ekonomisk vinst eller av tvång utan han ansågs förkroppsliga ett människoideal som engagerade sig militärt för att värna sin frihet och andra medborgerliga rättigheter (Ljunggren 1999, 76–77). Konceptet byggs således på tanken att medborgerliga rättigheter är sammanbundna med militär förmåga (Enefalk 2008, 175). Med förnuft och självbehärskning tar Rudbeck ett medborgerligt ansvar, vilket skildras med hjälp av ett militärt bildspråk. Medborgarsoldatens roll präglas i Rudbecks fall av en nationellt färgad offervilja, som består i att han avstår från att rädda sitt eget brinnande hus, där hans vetenskapliga alster förvaras, för att i stället rädda domkyrkan. Det individuella, Rudbecks vetenskapliga verk, värderas av protagonisten själv inte lika högt som det nationella och sakrala som domkyrkan representerar.

En liknande tendens återfinns i dikten "Carolus Linnæus", som militariserar naturforskaren Carl von Linné och hans vetenskapliga rön. I Linnékonstruktionen kommer dock en krigskritisk attityd till uttryck, som på ett karaktäristiskt sätt artikuleras med hjälp av militär metaforik. Det krigskritiska betonas vid konstaterandet att svenskarna utgör ett prövat folk, som efter de långa karolinska krigsåren inte längre är i stånd att se "ett brustet svärd" (Snoilsky 1904, 180), en symbol för de förödande nederlagen. I stället lyfter dikten fram en "blomsterlindad spira" (Snoilsky 1904, 180), en symbol för de fredliga värderingar som associeras med Linné. Den militära metaforiken återkommer när det poängteras att Linnés utstyrelse i form av hans blomspira erbjuder bättre "ledungsfärd" (Snoilsky 1904, 180), det vill säga krigståg till sjöss, än det vanliga svärdet. Linnés vetenskapliga rön symboliserar fredstiden i Sverige. Vid Sveriges kuster stationerar inte längre krigsskepp, hungriga på soldaternas "must och mærg" (Snoilsky 1904, 180); Linné bjuder in till "vetenskapens rymder" (Snoilsky 1904, 180), som inte tappar svenska härar på blod utan i stället leder till "oblodiga triumfer" (Snoilsky 1904, 180). Linnés vetenskapliga prestationer beskrivs som "idéers segerhär" (Snoilsky 1904, 180).

Dikter som "Olof Rudbeck" och "Carolus Linnaeus" visar att Snoilsky i *Svenska bilder* såg ett manlighetsideal efter militär förebild som eftersträvansvärt för vetenskapsmän i 1800-talets borgerliga samhälle. I dikterna utgör den militära manligheten en matris för konstruktionen av vetenskapsmännens civila manlighet. Denna militariserande framställning av vetenskapsmanligheten kan läsas mot bakgrund av tidens försvarsdebatter, som även Snoilsky aktivt deltog i. Som Jens

Ljunggren påpekat fanns vid denna tid ett stort behov av att fostra män som kunde bära både krigets och det civila livets krav på sina axlar (Ljunggren 1999, 75–77). Militariseringen av vetenskapsmanligheten kan således läsas som ett bidrag, generellt sett, till samtidens diskussion om den borgerliga manligheten (Boëthius 1969, 352–359; Tjeder 2003, 135–137; Radkau 1998), och, specifikt sett, till tidens debatt om det intellektuella arbetets omanliga karaktär (Prestjan 2008, 45). Under 1800-talets andra hälft kom borgerliga manlighetsuppfattningar att i allt högre grad omfatta kroppslig duglighet och styrka, medan intellektuellt arbete blev mer och mer tveksamt ur en manlighetssynpunkt. Uppfattningarna om den borgerliga manligheten utmärktes av det problematiska i att förena manlig rationalitet med tidens förnyade intresse för egenskaper som fysisk styrka, aggressivitet, handlingskraft och virilitet (Adams 1995, 1–9). Militariseringen av Rudbeck- och Linnékonstruktionen kan därför tolkas som en strategi av Snoilsky, själv en intellektuellt arbetande man, att konfirmera den gamla vetenskapsmannens maskulinitet i enlighet med tidens militärt genomsyrade genusföreställningar.

Sammanfattning

Analysen har visat att föreställningar om militär förmåga utgör ett dominerande kriterium för manlighet i Snoilskys *Svenska bilder*. Ett utmärkande drag i diktsvittens manlighetskonstruktion är alliansen mellan militarism och borgerliga dygder. Som Olsson noterar är *Svenska bilder* ”icke endast historiemålning, den är också aktuell samtidsdikt” (Olsson 1935, 16). Militariseringen av borgarmanligheten kan därför tolkas som en strategi från Snoilskys sida att uppvärdera den borgerliga manlighetskonstruktionen under en tid då denna typ av manlighet uppfattades vara i kris, medan militära värderingar allt mer upptaxerades i samhällsdebatten. Mannens liv i *Svenska bilder* präglas av passager mellan och genom olika åldrar, och hans militära förpliktelser varierar beroende på ålder. Pojkaktigheten förses med militära attribut samtidigt som den presenteras som ett oskuldsfullt tillstånd. Den unga mannen uppmanas att avstå från sexuella relationer med kvinnor för att i stället genomgå en militär socialisering i homosociala kretsar. Beträktat ur ett manlighetsperspektiv uppvärderar flera av dikterna i *Svenska bilder* kriget som en viktig manlighetsrit och ett redskap för att stifta homosociala band mellan män, eller till och med upphöja dem till hjältar. Snoilsky skriver in vuxna män i den nationella historien som patriotiska hjältar utifrån deras krigiska bragder. Den hjältedyrkande narrationens idealiserande framställningar av manlig dådkraft och potens kompletteras med diktcykelns avheroiserande narration som i stället uppmärksammar manskroppens bräcklighet och smärta. Fångenskapens passiviserande inverkan samt krigets regredierande krafter är vid sidan av militarismens dödsbringande exploatering de viktigaste mekanismer Snoilsky använder i sin krigsnarration för att betona den vuxna militära manlighetens oheroiska drag. Veteranlivet är kluvet på samma sätt som den vuxna kämpande mannens liv. Civila äldre män militariseras genom att framträda som soldatmedborgare. Att den militära manligheten utgör en matris för manlighetskonstruktionen av den civila

manligheten bekräftar dess hegemoniska status i Snoilskys litterära Sverige-historia.

Litteraturförteckning (References)

- Adams, James E. 1995. *Dandies and Desert Saints: Styles of Victorian Manhood*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ahlbäck, Anders. 2004. "Där pojkar blir män: Manlighetskonstruktionen i finländska tidskrifter för värnpliktiga 1890–1940." *Historisk Tidskrift för Finland* 89, 135–165.
- Ahlbäck, Anders. 2006. *Den beväpnade manligheten: Kön och nationalism i det mellankrigstida Finlands värnpliktsarmé, 1919–1939*. Åbo: Åbo Akademi.
- Andersson, Maria. 2010. *Att bli människa: Barn, sedlighet och kön i Amanda Kerfstedts, Helena Nybloms och Mathilda Mallings författarskap 1880–1910*. Göteborg: Makadam.
- Ariés, Philippe. 1982. *Barndomens historia*. Övers. Britta Gröndahl. Stockholm: Gidlund.
- Assmann Aleida. 1993. "Zum Problem der Identität aus kulturwissenschaftlicher Sicht." *Leviathan* 21, 238–253.
- Assmann, Jan. 1992. *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*. München: Verlag C.H.Beck.
- Bertaud, Jean-Paul. 2020. "Męskość wojskowa." I Corbin 2020, 139–178.
- Bederman, Gail. 1995. *Manliness & Civilization*. Chicago: University of Chicago Press.
- Berglund, Tomas. 2007. *Det goda faderskapet i svenskt 1800-tal*. Stockholm: Carlsson.
- Blom, Ida, Karen Hagemann & Catherine Hall, red. 2000. *Gendered Nations: Nationalism and Gender Order in the Long Nineteenth Century*. Oxford: Berg.
- Boëthius, Ulf. 1969. *Strindberg och kvinnofrågan till och med Giftas I*. Stockholm: Prisma.
- Bröckling, Ulrich. 1997. *Disziplin: Soziologie und Geschichte militärischer Gehorsamsproduktion*, München: Wilhelm Fink Verlag.
- Burk, James. 2006. "Military Mobilization in Modern Western Societies." I *Handbook of the Sociology of the Military*, red. Giuseppe Caforio, 111–128. New York: Springer Science+Business Media.
- Corbin, Alain, red. 2020. *Historia męskości: Tom II. XIX wiek. Triumf męskości*. Övers. Tomasz Stróżyński. Gdańsk: Słowo/obraz terytoria.
- Dudink, Stefan & Karen Hagemann. 2004. "Masculinity in Politics and War in the Age of Democratic Revolutions, 1750–1850." I *Masculinities in Politics and War: Gendering Modern History*, red. Stefan Dudink, Karen Hagemann & John Tosh, 3–21. Manchester: Manchester University Press.
- Ekenstam, Claes. 1993. *Kroppens idéhistoria: Disciplinering och karaktärsdaning i Sverige 1700–1950*. Hedemora: Gidlund.
- Enefalk, Hanna. 2008. *En patriotisk drömvärld: Musik, nationalism och genus under det långa 1800-talet*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

- Foucault, Michel. 2002. *Sexualitetens historia: Första bandet. Viljan att veta*. Övers. Britta Gröndahl. Göteborg: Daidalos.
- Frevert, Ute. 2001. *Die kasernierte Nation: Militärdienst und Zivilgesellschaft in Deutschland*. München: Verlag C.H.Beck.
- Goldstein, Joshua S. 2001. *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Guillet, François. 2020. "Pojedynek i obrona męskiego honoru." I Corbin 2020, 73–109.
- Hagen, Ulrich vom. 2012. *Homo militaris: Perspektiven einer kritischen Militärsoziologie*. Bielfeld: Transcript.
- Hallström, Per. 1933. *Carl Snoilsky: En levnadsteckning*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Hanisch, Ernst. 2005. *Männlichkeiten: Eine andere Geschichte des 20. Jahrhunderts*. Wien: Böhlau Verlag.
- Hausen, Karin. 1998. "Die Nicht-Einheit der Geschichte als historiographische Herausforderung." I *Geschlechtergeschichte und Allgemeine Geschichte: Herausforderungen und Perspektiven*, red. Hans Medick & Anne-Charlott Trepp. Göttingen: Wallstein-Verlag.
- Heywood, Colin. 2005. *Barndomshistoria*. Övers. Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.
- Huntington, Samuel P. 1981. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge: Harvard University Press.
- Jakobsson, Hilda. 2018. *Jag var kvinna: Flickor, kärlek och sexualitet i Agnes von Krusenstjernas tidiga romaner*. Göteborg: Makadam förlag.
- Immer, Nikolas & Mareen van Marwyck. 2013. "Helden gestalten: Zur Präsenz und Performanz des Heroischen." I *Ästhetischer Heroismus: Konzeptionelle und figurative Paradigmen des Helden*, red. Nikolas Immer & Mareen van Marwyck, 11–28. Bielefeld: Transcript.
- Kjellander, Per. 1964. "Snoilskys Svenska bilder." I *Berömda böcker: Bokhistoriska uppsatser. Tredje samlingen*, red. Thure Nyman, 127–173. Stockholm: Sällskapet Bokvännerna.
- Langlet, Mathilda. 1887. *Vi och våra söner: Några ord om uppfostrans betydelse*. Stockholm: Fr. Skoglund.
- Liliequist, Jonas. 1999. "Från niding till sprätt: En studie i det svenska omanlighetsbegreppets historia från vikingatiden till sent 1700-tal." I *Manligt och omanligt i ett historiskt perspektiv*, red. Anne Marie Berggren. Stockholm: FRN.
- Ljunggren, Jens. 1999. *Kroppens bildning: Linggymnastikens manlighetsprojekt 1790–1914*. Eslöv: Symposion.
- Lönnroth, Erik. 1959. *Historia och dikt: Essayer*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Mosse, George L. 1996. *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press.
- Nagel, Joane. 2007. "Masculinities & War." I *International Encyclopedia of Men and Masculinity*, red. Michael Flood m.fl. London: Routledge.
- Nilsson, Ingela. 2015. *Nationalism i fredens tjänst: Svenska skolornas fredsförening, fredsföstran och historieundervisning 1919–1939*. Umeå: Umeå universitet.

- Olsson, Henry. 1935. "Snoilskys Svenska Bilder." *Ord och Bild: Illustrerad Månads-skrift* 44, 11–28.
- Prestjan, Anna. 2008. "En korsfäst främling på jorden? Prästmanlighet som problem." I *Kristen manlighet: Ideal och verklighet 1830–1940*, red. Yvonne Maria Werner, 161–190. Lund: Nordic Academic Press.
- Radkau, Joachim. 1998. *Das Zeitalter der Nervosität: Deutschland zwischen Bismarck und Hitler*. München: Hanser.
- Rogg, Matthias. 2006. "Der Soldatenberuf in historischer Perspektive." I *Handbuch Militär und Sozialwissenschaft*, red. Sven Bernhard Gareis & Paul Klein. Wiesbaden: Springer VS.
- Rydström, Jens & David Tjeder. 2009. *Kvinnor, män och alla andra: En svensk genus-historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Snoilsky, Carl. 1904. *Samlade dikter: Tredje bandet. Svenska bilder*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- [Snoilsky, Carl]. 1917. *Carl Snoilsky och hans vänner: Ur skaldens brevväxling. Första delen*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- [Snoilsky, Carl]. 1918. *Carl Snoilsky och hans vänner: Ur skaldens brevväxling. Andra delen*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- [Snoilsky, Carl]. 1919. *Carl Snoilskys och G. E. Klemmings brefväxling*. Stockholm: Föreningen för bokhandtverk.
- Seifert, Ruth. 1996. *Militär – Kultur – Identität: Individualisierung, Geschlechterverhältnisse und die soziale Konstruktion des Soldaten*. Bremen: Edition Temmen.
- Schmale, Wolfgang. 2003. *Geschichte der Männlichkeit in Europa (1450–2000)*. Wien: Böhlau Verlag.
- Szczepaniak, Monika. 2017. *Habitus żołnierki w literaturze i kulturze polskiej w kontekście Wielkiej Wojny*. Kraków: Universitas.
- Tjeder, David. 2003. *The Power of Character: Middle-Class Masculinities, 1800–1900*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Tomasik, Tomasz. 2012. *Wojna – męskość – literatura*. Słupsk: Akademia Pomorska.
- Warburg, Karl. 1905. *Carl Snoilsky: Hans lefnad och skaldskap*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.